

לכה את עבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תפז
ערש"ק פרשת יתרו ה'תשע"ה

יש "אם" לרשות, יש "אם" לחובה ויש "אם" לתנאי

מה נוסף במ"ת על התורה שהייתה מכבר?

ה"יתרו" אשר בקרבך

האצלת סמכויות ותפקידים לתלמידים

פְּתַח הַדָּבָר

בעזרי"ת.

לקראת שבת קודש פרשת יתרו, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תפז), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים נאמרו הביאורים בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ויה"ר שנוזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונוזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החפידות

קובץ זה יוצא לאור לזכות
הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה
ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו
ולזכות אביהם ה"ה הרב החסיד
ר' מאיר שי'
זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל
יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב חיים דוד וילהלם, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום
חריטונוב, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

נדפס באדיבות: The Print House
538 Johnson Ave. Brooklyn, NY 11237 • (718) 628-6700

תוכן העניינים

. . ומאז? והלאה, הנה בכל התועדות שהייתי נוכח כבר היו נוהגים עמי בכבוד של נכד אדמו"ר, ואח"כ³ כמו עם חתנא דבר נשיאה, ומיום שקבלתי עלי עול אנ"ש זה כשלשים שנה⁴, הנה לא טעמתי טעם התועדות של חסידים.

ובהתבונני כמה טובה בלתי משוערה, בגודל הפלאת מעלתה, אבדתי במשך חמשים שנה הללו, הנני מצטער ע"ז צער רב מעומק פנימית נקודת לבכי.

ודמעות נשרו מעיני כ"ק אאמו"ר [הצמח צדק].

התבונן - סיים כ"ק אאמו"ר - מהר"ש - את דבריו אלי [מוהרש"ב] מה אבי - כ"ק הצ"צ - פעל במשך 50 שנה הללו תקס"ט-תרי"ט; כמה חידושי תורה בנגלה, כמה ביאורים הסברים וחידושים בחסידות, כמה יהודים הוא החי' במשך 30 שנה של נשיאותו, כמה חזיונות קדושות הוא ראה; קדוש בן קדוש, בן בתו של קדוש, גאון וצדיק קרוב לבן 70, בוכה בדמעות שלישי מעומק פנימית נקודת לבבו על זה שאינו יכול להשתתף בהתועדות חסידית כמו כל יהודי פשוט חסיד בלתי בולט.

מי חטאת המטהרים

מיום עמדי על דעתי - אמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק - גם בימי ילדותי הייתי שומר את הזמן.

כוסף הייתי, תאב ומשתוקק לשמוע ספורי חסידים, והייתי מיקר את התועדות החסידים, אבל עם זה הייתי מצטער על אבוד הזמן בזה. אמנם מאז שמעי את אשר ספרתי הנה נחקק בי ענין התועדות חסידית לדבר עקרי.

וכאשר ראיתי את רוב הטובה, בעבודה בפועל, בעבודה שכלב וכצחצוח כלי ההבנה וההשגה, מה שהתועדות חסידית פועלת, הוחלט אצלי אשר התועדות חסידית הוא "מי חטאת" המטהרים⁵.

(ספר המאמרים קונטרסים ב' ע' 806 ואילך.
מתוך הספר החדש "דרכי החסידות - ענינים", התועדות חסידית - פרק ד')

(2) מעת ההתועדות היא ומשמע אדמו"ר הצמח צדק את המאמר הנ"ל מזקנו אדה"ז.

(3) אחר נישואי ה"צמח צדק" עם בת אדמו"ר האמצעי.

(4) אחר הסתלקות חותנו, אדמו"ר האמצעי, בשנת תקפ"ח.

(5) פעם דובר שהתועדות חסידית היא ע"ד "מי חטאת". שמי חטאת מטהרין את הטמאים ומטמאין את הטוהרים. זאת אומרת: בהתועדות חסידית מתגלה הטוב הנעלם, ואצל אחרים - הרע הנעלם (ספר השיחות תש"ד ע' 84).

מקרא אני דורש ה

יש "אם" לרשות, יש "אם" לחובה ויש "אם" לתנאי

מדוע לא הביא רש"י ראייה שמצוות "ביכורים" היא חיוב ולא רשות? / האמנם "כל אם ואם שבתורה רשות"?!

(ע"פ לקוטי שיחות ח"א שיחה ב' לפרשת משפטים)

פנינים ח

עיונים וביאורים קצרים

יינה של תורה ט

מה נשתנה במתן תורה?

"מימיהם של אבותינו לא פסקה ישיבה מהם" ו"קיימו האבות את כל התורה כולה עד שלא ניתנה", אמרו חז"ל. אם כך מה נתחדש ומה נשתנה במתן תורה? / האם בשביל להזהיר על דברים כה פשוטים ויסודיים כמו "לא תגנוב" ו"לא תרצח" היה צריך להיות "וירד ה' על הר סיני" ו"על כל דיבור ודיבור פרח נשמתן" ועד שמשווים אותם לדיברות הראשונות "אנכי" ו"לא יהיה לך"?! / ביאור ביסוד החילוק בין קודם מ"ת ללאחר מ"ת בדרך הפנימיות והסברת החידוש הגדול: "ביטול הגזירה"

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ג שיחה לפרשתנו; ח"ז שיחה ג' לפרשתנו; אגרות קודש ח"ל עמ' כה)

פנינים יב

דרוש ואגדה

חידושי סוגיות יג

גדר שייכות נשים בקיום מצוות שפטורות מהן

יפלפל כמה שיש להסיק מן הש"ס והפוסקים בזה / ב' אופנים בגדר שייכותם של הנשים לדברי תורה לפי ב' מדרשות בפרשתנו

(ע"פ לקוטי שיחות ח"א שיחה א' לפרשתנו; ח"ז שיחה ג' לפרשתנו)

תורת חיים יד

האצלת סמכויות ותפקידים לתלמידים

כשמטילים על התלמיד תפקיד אחראי, ברוב הפעמים זה מעורר לתוספת ביראת שמים, כיון שחש שצריך להיות דוגמא חי' לחבריו

דרכי החסידות יו

על מה בכה ה"צמח צדק"?

קדוש בן קדוש, בן בתו של קדוש, גאון וצדיק קרוב לבן 70, בוכה בדמעות שלישי מעומק פנימית נקודת לבבו על זה שאינו יכול להשתתף בהתועדות חסידית כמו כל יהודי פשוט

מקרא אני הורש

יש "אם" לרשות, יש "אם" לחובה ויש "אם" לתנאי

מדוע לא הביא רש"י ראייה שמצוות "ביכורים" היא חיוב ולא רשות? / האמנם "כל אם ואם שבתורה רשות"!!

בסוף פרשתנו (כ, כב): "ואם מזבח אבנים תעשה לי, לא תבנה אתהן גזית גו". ומפרש רש"י, שאף שנאמר "ואם מזבח אבנים" – שלכאורה משמע שהוא רק "רשות", ואין הכרח בדבר – הרי באמת חובה הוא. וז"ל:

"רבי ישמעאל אומר: כל 'אם' ו'אם' שבתורה רשות, חוץ משלושה: ואם מזבח אבנים תעשה לי – הרי 'אם' זה משמש בלשון כאשר. וכאשר תעשה לי מזבח אבנים, לא תבנה אתהן גזית. שהרי חובה עליך לבנות מזבח אבנים, שנאמר 'אבנים שלמות תבנה'; וכן 'אם כסף תלוח' – חובה הוא, שנאמר 'והעבט תעביטנו'. ואף זה משמש בלשון 'כאשר'; וכן 'ואם תקריב מנחת בכורים' – זו מנחת העומר שהיא חובה. ועל כרחך אין 'אם' הללו תלוין אלא ודאין, ובלשון 'כאשר' הם משמשים".

ותוכן דברי רש"י בקיצור: בדרך כלל כשהכתוב נוקט בלשון "אם" המדובר הוא בדבר שאין חובה בעשייתו, ולכן מתאים הלשון "אם" – שהדבר מסופק ואינו ודאי שיעשה; אולם ישנם שלושה יוצאים מן הכלל, שבהם נקט הכתוב בלשון "אם" – אף שהמדובר הוא בענין של חובה, ובמקומות אלו צריך לפרש את הלשון "אם" (לא במשמעות של דבר המסופק שאין וודאות בעשייתו, אלא) במשמעות "כאשר".

ההתועדות החסידית מגלה את ה"עצמי", וזה נוגע בכל כללות ציור אדם, מבחי' עולם שנה. "עצמי" מאיר גם בפשוט, ואדרבא בפשוט ניכר הפעולה של ה"עצמי".

ציור אדם הוא 'ראש', 'גוף' ו'רגל'. בפרצוף פנימי: ה'ראש' הם ראשי אלפי ישראל; 'גוף' הם חסידים משכילים, ובעלי עבודה, ומארי דעובדין טבין; 'רגל' הם החסידים הבעלי-בתים, החיים באוירה חסידית, ומקיימי הנהגות של חסידות בדרך קבלת עול.

ובכללות הציור קומה – אפילו הדרגא היותר גבוה ד'ראש' – נוגע שם ההתועדות החסידית.

דמעות מעיני הצמח צדק

יום חמישי ערב ר"ח סיון [תרי"ט] נכנסתי [מהר"ש] אל אבי הרה"ק הצמח צדק ופגשתיו בצעדו בתוך חדרו ועל פניו הי' ניכר צער פנימי, דבר שהפחיד אותי. ברגע הראשון הייתי בהפתעה גדולה ולא יכולתי להוציא מלה מפי, וכאשר נרגעתי במקצת, שאלתי את אבי מהי סיבת הצער?

בידעי את המצב הקשה בעניני הכלל בחורף העבר, חשבתי שמן הסתם חל שינוי ח"ו בהסכם שסיכמו אז ברוב יגיעה וברצי כסף להפסיק את הגזירה על העיירות והפונדקאות!

היום – ענה לי אבי [הצמח צדק] – מלאו 50 שנה מאז התועדות האחרונה בעיר ליאדי שהי' זה ביום ב' בערב ר"ח סיון תקס"ט.

. . שבת פ' בהר ובחוקותי שנת תקס"ט אמר זקני [רבנו הזקן] את המאמר "אלה החקים והמשפטים והתורות", הנדפס ב"לקוטי תורה" . . על השבת ההיא באו לליאדי הרבה אורחים, ביניהם זקנים שהיו עוד מחסידי המגיד ממעזריטש וממקושרי הרה"צ הרמ"מ מהאראדאק, וביניהם הישיש החסיד ר' פסח מרדכי, שזכה להיות איזו פעמים אצל כ"ק הבעש"ט נ"ע.

במוצש"ק ההוא וביום הראשון לאחריו היתה התועדות זקני החסידים, והישיש החסיד רפ"מ הנ"ל הי' מראשי המדברים והמספרים, והתענגתי במאד מהתועדות ההיא.

ביום המחרת אחרי ההתועדות – יום שני ערב ר"ח סיון – קרא אותי כ"ק אאזמו"ר [רבנו הזקן] ויברכני כרגיל בכל שנה, ויאמר לפני ביחידות את המאמר מבין עשרים – שנדפס אח"כ ב"לקוטי תורה" – וכפל את ברכתו הק' שאצליה בכתבת חדושי תורה בנגלה ובנסתר.

(1) בשנת תרי"ח התעוררו במשרדי הפנים נגד היושבים במלונות (קרעטשמע) והעריכו חוקים לגרש את היהודים ובחורף תרי"ט נסע אדמו"ר מוהר"ש לעיר הבירה להשתדל בנדון.

הרפי החסידות

שיחות כ"ק אדמו"ר מוהרריי"צ מליובאוויטש
זצוקללה"ה נבנ"מ זי"ע
ואגרות קדשו בענייני עבודת השי"ת

על מה בנה ה"צמח צדק"?

כשמטילים על התלמידות תפקיד אחראי, ברוב הפעמים זה מעורר לתוספת ביראת שמים, כיון שחשות שצריכות להיות דוגמא חי' לחברות שלהן

◇ ◇ ◇

עסוק הייתי בלמוד עיוני במאמרי ההנחות של הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי זי"ע דשנת תקס"ז עם הגהות כ"ק אאזמו"ר הרה"ק בעל צמח צדק זי"ע. וכשנכנסתי להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק [מוהרש"ב] להתיר ספקותי בכמה ענינים, הואיל לענות לי ויסביר לי דבר דבור על אופן.

ככלותו לבאר את אשר שאלתי, התחיל לאמר: "ולא המדרש עיקר אלא המעשה עיקר". הלימוד העיוני הוא רק 'מדרש', והתועדות היא 'מעשה'. דההתעוררות הטובה בעת ההתועדות, הנה מחשבה טובה זו, הקב"ה מצרפה שתבא למעשה בפועל.

הטעם האמיתי ביראת שמים

אספר לך - הואיל כ"ק אאמו"ר הרה"ק [מוהרש"ב] לאמר לי - מגודל הפלאת מעלת התועדות חסידים, פעולתה ונחיצותה:

בא' הפעמים שהייתי - אמר כ"ק אאמו"ר הרה"ק [מוהרש"ב] - אצל כ"ק זקנך אאמו"ר הרה"ק [מהר"ש] זי"ע ביחידות בשנת תרל"ט, שאלתיו באיזה ענין עיוני, וישבני על שאלותיו ויסביר לי הענין פעם ושתים, ואף שהבנתי את אשר אמר לי, אבל עוד לא נקלט אצלי בהרגש פנימי.

ויאמר לי כ"ק אאמו"ר [מהר"ש]: את הטעם האמיתי ביראת שמים וההנחה האמיתית בחסידות מקבלים בהתועדות חסידית.

אלו הם:

(א) "ואם מזבח אבנים תעשה לי" - יש חובה לעשות מזבח אבנים לה', והפירוש כאן הוא "וכאשר מזבח אבנים תעשה לי".

(ב) "אם כסף תלוה את עמי את העני גו'" (משפטים כב, כד) - יש חובה להלוות כסף לעני, והפירוש שם הוא "כאשר כסף תלוה את עמי".

(ג) "ואם תקריב מנחת בכורים" (ויקרא ב, יד) - יש חובה להקריב את מנחת העומר במועדה, והפירוש שם הוא "וכאשר תקריב מנחת בכורים".

ב. והנה, במפרשי רש"י על אתר (וכן במפרשים לפ' משפטים כא, ל. כב, כד - רא"ם. גור אריה. נחלת יעקב. משכיל לדוד. ועוד רבים) האריכו מאוד בענין זה, דלכאורה - דברי רש"י כאן (בשם רבי ישמעאל) עומדים בסתירה להמבואר במקומות אחרים; עיין בדבריהם, וכבר נתבאר מזה במקום אחר בארוכה (ראה במדור זה לש"פ בשלח-יתרו תשע"ג).

ויש להוסיף ולבאר בגוף דברי רש"י כאן - דיוק הגלוי לכל מעיין בדבריו:

בענין "מזבח אבנים" שבפרשתנו - מביא רש"י ראיה שאכן בניית מזבח אבנים היא דבר שמחוייבים לעשותו (מהפסוק "אבנים שלמות תבנה" שבפ' תבוא (כו, ו));

גם בענין "כסף תלוה" שבפ' משפטים - מביא רש"י ראיה שאכן הלוואת כסף לעני היא דבר שמחוייבים בו (מהפסוק "העבט תעביטנו" שבפ' ראה (טו, ח));

אולם בענין השלישי שמביא רש"י, "תקריב מנחת בכורים" שבפ' ויקרא - רש"י כותב בפשטות: "זו מנחת העומר שהיא חובה", אך סתם ולא הביא ראיה שאכן יש חובה בהקרכת מנחה זו.

ומתעוררת התמיהה - מאי שנא? למה בשני הראשונים יש צורך בראיה, ואילו השלישי מובן מעצמו?

ונראה לבאר בדרך מחודשת, אשר באמת כוונת רש"י בהבאת הראיות אינה להוכיח עצם זה שיש חובה בבניית מזבח והלוואה לעני [דא"כ היה לו להביא גם ראיה המוכיחה שיש חובה בהקרכת מנחת העומר], אלא שנתכוון בזה להסיר קושי בענין זה [וקושי זה אינו קיים בענין של מנחת העומר ולכן שם לא הוצרך לראיה] - וכדלקמן.

ג. ביאור הענין:

כשלוּמדים דברי רש"י - בשם רבי ישמעאל - לפום ריהטא, נראה שכל לשון "אם" שבכתוב מתייחס דוקא לדבר שאין חובה בעשייתו, "כל אם ואם שכתורה רשות"; מלבד אלו השלושה היוצאים מן הכלל שרק בהם נאמר לשון "אם" בדבר שהוא חובה.

אמנם כד דייקת שפיר אינו כן, כי בוודאי מצינו ריבוי פעמים - מלבד השלושה

שמפרט רש"י – שנאמר בהם לשון "אם", גם בדבר שמחוייבים לעשותו. וכגון מה שנאמר בפרשתנו (יט, ה) "ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים גו'" – שנאמר כאן לשון "אם", למרות ששמירת הברית עם הקב"ה היא דבר המוכרח שכל בני ישראל מחוייבים בו. וכן מה שנאמר בתחילת פרשת בחוקותי: "אם בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו" – אף שיש חובה בדבר, כמוכן. וההסבר בדבר – שיש הבדל גדול בין אם לשון "אם" באה כהמשך לענין ידוע, או שבאה בתור דבר חדש:

כאשר תיבת "אם" באה בהמשך לענין ידוע – אז אינה שייכת כלל לענין של "רשות" ו"חובה", אלא פירושה הוא כפשוטו, בתור "תנאי": אם תעשו כך וכך – אז יהיה כך וכך. וכמו בפסוק שבפרשתנו – "ועתה אם שמוע תשמעו בקולי . . והייתם לי סגולה" – שלאחר שיודעים אנו מכבר שיש חיוב לשמוע בקול ה' ולשמור את בריתו, ממשיך הכתוב שדוקא ב"אם תשמעו בקולי" אזי "והייתם לי סגולה"; וכן בפסוק "אם בחוקותי תלכו" – שלאחר שידוע מכבר כי יש חובה ללכת בחוקותיו של הקב"ה, מוסיף הכתוב ואומר שאם אכן "בחוקותי תלכו" אז תקבלו את כל עניני השכר האמורים בפרשה.

דוקא כאשר הכתוב מתחיל ענין חדש, שלא ידוע עד כה, בתיבת "אם" – אז שייך הוא להגדרת "רשות" ו"חובה", ובזה דיבר רבי ישמעאל [ומה שאמר רבי ישמעאל "כ"א אם ואם שבתורה כו" – הכוונה היא לכל המקומות שבסוג זה]:

בדרך כלל הכתוב מתחיל ענין חדש בלשון "אם", כאשר אותו דבר לא מוכרח להתקיים, משום שאין חובה בעשייתו והוא רשות בלבד – ואז "אם" הוא בלשון פסק; וכמו בתחילת הסדרה הבאה, פ' משפטים (כא, ה), לגבי עבד עברי: "אם אדוניו יתן לו אשה", שנתכוון הכתוב להשמיענו שיש רשות לאדון לתת אשה להעבד, אבל אינו מחוייב בכך וממילא קיומו של מצב זה הוא בספק.

אמנם ישנם שלושה מקומות יוצאים מן הכלל, שבהם הכתוב מתחיל ענין חדש שמחוייבים בו בתיבת "אם"; ובמקומות אלו הרי תיבת "אם" היא במשמעות של "כאשר" – "כאשר מזבח אבנים תעשה לי", "כאשר כסף תלוה" ו"כאשר תקריב מנחת בכורים".

ד. והנה, בענין זה יש הבדל בין הכתוב "ואם תקריב מנחת בכורים" לבין ב' הכתובים האחרים:

בהפסוק "ואם תקריב מנחת בכורים", ברור שהכתוב מתחיל בזה ענין חדש, שלא ידענו ממנו עד כה – בכל הכתובים שלפני פסוק זה מעולם לא נזכרה מציאות של "מנחת בכורים" שיש חובה להקריבה.

אולם בנוגע לשני הפסוקים האחרים, יש מקום להבין כי זה שהכתוב נוקט בהם

מורה דרך, שמש וכו', כמוכן בשינוים מתאימים], הרי זה מצליח שלא רק בזמן התפלה יתנהגו כרצוי, אלא גם לאחר זה וגם בהכנה לזמן התפלה. אלא שכמוכן מכמה טעמים יש להחליף הממונים מזמן לזמן. ואורך התקופה של המינוי, הרי זה תלוי בתכונת ואופי התלמידים, ובמקום ספק להתחיל בתקופה קצרה, שאז הברירה למנות המתאים פעם שני' או להחליפו במתאים יותר.

(אגרות קודש חלק כ, עמ' מב)

יראת שמים – ע"י דוגמא חי'

כמה שכתב שמתוך התלמידות תחיינה ישנן כאלה שלהן השפעה בלתי רצוי' על החברות, ולכן ישנם הורים נמנעים מלרשום בנותיהם להמוסד, ומאידך גיסא מקום לחשש, שבאם יוציאו הנ"ל מהמוסד תצאנה לתרבות בלתי טובה.

מובן שבכהנ"ל אין לקבוע מסמרות וכלל שוה לכל, שהרי אין טבע של אחת דומה לזו של השני', ולכן יש להתייעץ עם המורות המכירות אותן מקרוב בהנוגע לכל אחת ואחת בפרט, ולשקול צדדי החיוב וצדדי השלילה, ובהתאם לזה להחליט. כי אף שבכלל תועלת הרבים דוחה תועלת היחיד, אבל לעתים הכי קרובות ע"י שמגבירים ההשגחה על אלו שהשפעתם בלתי רצוי' לעת עתה, במשך זמן לא ארוך מטיבות הנהגתן. נוסף על זה שעצם ההוספה בהשגחה ממעטת חשש ההיזק.

ועוד עצה בזה, שכשמטילים על המסופקות תפקיד אחראי, ברוב הפעמים זה מעורר לתוספת ביר"ש, הנהגה טובה וכו' כיון שחשות שצריכות להיות דוגמא חי' להחברות שלהן.

בכלל אין להתרשם מהנ"ל, כי כל מוסד חינוך שישנו בו איזה עשירות תלמידים-ות ישנה תופעה האמורה.

(היכל מנחם חלק א, עמ' קכה)

תורת היים

מכתבי עצות והדרכות בעבודת השי"ת
בחיי היום יום

האצלת סמכויות ותפקידים לתלמידים

כשמטילים על התלמיד תפקיד אחראי, ברוב הפעמים זה מעורר לתוספת ביראת שמים, כיון שחש שצריך להיות דוגמא חי' לחבריו

התפקיד מוסיף בבטחון הנער וביציבותו

מאשר הנני קבלת מכתבו, בקשת ברכה עבור הנער . . וכפי שמתאר מצבו במכתבו, יש מקום לומר, שאם היו מעסיקים את הנער בענין שיכול להיות מנהיג, משפיע וכיו"ב (בדוגמת מסיבות שבת של ילדים קטנים ממנו באיזה שנים וכיו"ב) הי' זה מוסיף בבטחה שלו וביציבות שלו, כיון שהי' רואה שמצליח וישנם כאלה הנשמעים לקולו והדרכתו. וע"י הזזה זו, יש מקום לומר, שכמה מהפרעות היו בטלים מעצמן. ובודאי כמה אופנים ודרכים ישנם לסדר קבוצה כהאמור וכיו"ב ולהמשיכו ("אריינציהען עם") שירצה להנהיגה. וכשעושים בדרך הטבע ה"ז כלי לקבלת ברכות השם גם למעלה מדרך הטבע.

(אגרות קודש חלק י"ח, עמ' תז)

במענה למכתבה בו כותבת אודות סדר התפלה והשיפורים המוכרחים עדיין לבוא. ורואים במוחש בכגון דא אשר כשממנים מבין התלמידים-ות שי' עצמם משגיחים על הסדר, מסייעים להם, מחלקים הסיפורים וכו' [ע"ד הרגיל בבית הכנסת, גבאי,

בלשון "אם" הוא (לא כענין חדש המתחיל ב"כאשר", אלא) בתור המשך לענין הידוע לנו מכבר :

בספר בראשית מסופר על אברהם שהוא צוה את בניו וביתו "לעשות צדקה ומשפט" (וירא יח, יט) ; וכן מסופר על יעקב (ויצא כח, יח) "ויקח את האבן . . וישם אותה מצבה".

והיה אפשר לומר איפוא, שהפסוקים שבספר שמות באים בהמשך למה שמסופר בספר בראשית:

לאחר שבספר בראשית מספר הכתוב שיעקב עשה "מצבה" מאבן אחת, ממשיך הכתוב כאן ואומר ש"אם מזבח אבנים תעשה לי" - כי כבר ידוע שמחוייבים לעשות מזבח אבנים בדוגמת המצבה שעשה יעקב מאבן (וראה רש"י בפ' ראה יב, ג: "מזבח של אבנים הרבה, מצבה של אבן אחת". ומזה מובן שענינם אחד ורק שזה אבן אחת וזה אבנים רבים) - אז "לא תבנה אתהן גזית";

ולאחר שבספר בראשית מסופר על אברהם שהוא עשה "צדקה", ממשיך הכתוב בפ' משפטים ואומר ש"אם כסף תלוה" - כי כבר ידוע שמחוייבים להלוות לעני מכח דרכו של אברהם אבינו - אז "לא תהיה לו כנושה".

ולפי הבנה זו, הרי שוב אפשר לפרש את תיבת "אם" בפסוקים אלו באופן של "תנאי", בתור המשך לענין הידוע מכבר; וא"כ אינם דומים להפסוק "ואם תקריב מנחת בכורים", שהוא בוודאי התחלת ענין חדש.

וזהו מה שנתכוון רש"י בדבריו (כנ"ל ס"ב) - לשלול הבנה זו ולהדגיש שהכתוב כאן מדבר בענין חדש שלא ידענו עד כה:

הציווי המוכיח שיש חובה בבניית מזבח אבנים - נאמר (לא בספר בראשית, אלא) רק בספר דברים: "אבנים שלמות תבנה". וכן הציווי המוכיח שיש חובה בהלוואה לעני - נאמר (לא בספר בראשית, אלא) רק בספר דברים: "העבט תעביטנו";

ואם כן, בפסוקים שבספר שמות עדיין אין מצוות אלו ידועות, ובמילא אין לפרש את תיבת "אם" בתור המשך לענין ידוע - ובהכרח לפרשה כהתחלת ענין חדש, ובמשמעות של "כאשר" (כמו בפסוק "ואם תקריב מנחת בכורים"), וכדברי רבי ישמעאל.

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

אחדותם של מצרים לעומת אחדותם של ישראל

ויחן שם ישראל נגד ההר

כאיש אחד בלב אחד
(יט ב. רש"י)

עה"פ בפ' בשלח "והנה מצרים נוסע אחריהם" פירש רש"י "בלב אחד כאיש אחד", ויש לעיין מה טעם שינה בפרשתנו וכתב "כאיש אחד בלב אחד".

ויש לבאר:

אנשי מצרים, חלוקים היו איש מרעהו. מפרעה מלך מצרים, החרטומים, ועד לה"רא את דבר ה"ה. ורק בדבר אחד היו שווים – בשנאתם את ישראל. ולכן בנוגע למצרים הלשון הוא "בלב אחד כאיש אחד", כי זה שהיו "כאיש אחד" כאשר רדפו אחרי ישראל הי' מפני היותם "בלב אחד" בשנאת ישראל שבלבם.

משא"כ עם ישראל היו מאוחדים ובקירוב אחד לשני מפני היותם עם אחד – עם ישראל, ולכן בנוגע להם הלשון הוא "כאיש אחד בלב אחד", שתחילה היו "כאיש אחד" – בקירוב ובהתאחדות זה לזה, ועי"ז היו גם "בלב אחד", ברצון אחד לקבלת התורה.

(ע"פ לקוטי שיחות חכ"א עמ' 101 ואילך)

יום הכיפורים המזוהר באכילה

ויקה יתרו גו' עולה וזבחים גו' ויבוא
ארהן גו' לאכל לחם עם חותן משה גו'
ויהי ממחרת וישב משה לשפוט את
העם גו'

ויהי ממחרת – מוצאי יום הכיפורים ה'
(יח, יב-יג. רש"י)

הקשו המפרשים איך אפשר לומר ש"ממחרת" הוא "מוצאי יום" כ", דא"כ בא יתרו ביום הכיפורים, ואיך הקריבו עולה וזבחים ואכלו לחם בעיצומו של יום הכיפורים? ותירצו באופנים שונים.

ויש לתרץ בפשטות:

מפורש בכתוב שהטעם לכל דיני יום הכיפורים הוא "כי ביום הזה יכפר עליכם גו'", והיינו שדיני יום הכיפורים באים מצד היותו יום סליחה וכפרה. וא"כ, באותה שנה לא נתחייבו דיני יום הכיפורים. שהרי רק "בו ביום [ביום הכיפורים] נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ואמר לו למשה סלחתי כדברך", ועד לשעת אמירתו של הקב"ה 'סלחתי' לא הי' יום הכיפורים 'יום כפרה', ופשוט שאין לומר שחלות דיני יום הכיפורים יהיו על חלק מהיום, בעוד שעל תחילת היום לא חלו דינים אלו.

ומובן היטב איך אכלו לחם והקריבו קרבנות ביום הכיפורים, כי באותה שנה לא נאסרו בדברים אלו ביום ההוא. וק"ל.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ו עמ' 212 ואילך)

הנשים על האנשים, שרק להם אומרים "ראשי דברים", כללי התורה, לכן מודגש במכילתא שאמר לנשים "בלשון רכה", המעלה בנשים על האנשים; משא"כ להמדרש הוא להיפך: "כה תאמר לבית יעקב" מורה על הצמצום והירידה של דברי תורה לנשים, שאין מגלים להן ד"ת כאנשים כי אין יכולות לשמוע כ"כ, ולכן השמיט במדרש ביטוי זה.

ועפ"ז מובן גם המשך לשון המדרש, שלאחרי פירוש זה ממשיך "ד"א למה לנשים תחילה שהן מזדרזות במצות", דלכאורה אינו מובן: בפירוש הא' לא נזכר כלל ע"ד הקדמת נשים לאנשים, ומהי כוונת המדרש "ד"א למה לנשים תחילה"? וע"פ הנ"ל י"ל שכוונת המדרש היא, שהקושי בפירוש הא' במדרש הוא, דכיון שאין אומרים לנשים אלא מה שיכולות לשמוע (שזהו פחות מאנשים), א"כ "למה לנשים תחילה"¹⁷? ולכן מפרש המדרש שיש ענין שמצד זה הנשים קודמות – "שהן מזדרזות במצות". אמנם לפירוש השני במכילתא אתי שפיר בפשטות טעם הקדמת נשים לאנשים¹⁸, כי זהו סדר נתינת דברי תורה¹⁹, שבתחילה באים כ"א התורה ("ראשי דברים"), ואח"כ הפרטים²⁰.

17 ראה מפרשי המדרש (יפה תואר ועין יוסף) שם. ואכ"מ.

18 וראה עוד בלקו"ש חל"א ע' 97 ואילך – טעם ע"ז גופא שלהמכילתא נאמרו "ראשי דברים", "כללי התורה", לנשים דוקא, ולא לאנשים.

19 ראה לעיל הערה 12.

20 כמו בעשרת הדברות – כנ"ל שם.

נראה בכל זה עוד מה שהאריך על דברי המכילתא הללו בתורה שלמה פרשתנו על פסוק זה (אות נ): "ברביד הזהב כ' שמכאן רא' שלכל הפחות נצטוו בתורה בלשון רכה. ואולי ס"ל מ"ד זה כבן עזאי שנשים חייבות ללמוד תורה או מידי בדינים השייכים להם. ולדעתי נראה שיש לומר שקאי על קיום מ"ע שהזמ"ג, ומכאן רא' לדברי הראב"ד בפירושו לתו"כ ויקרא פ"ב על מה שאמרו ר' יוסי ור' שמעון הנשים סומכות רשות [דיש להן רשות לעשות סמיכה על קרבן אף שפטורות] כתב בפירושו: איכא מ"ד לדעת ר"י ור"ש אפילו סמיכה גדולה עליו מותרת בנשים, שכך ניתנה בתורה – לאנשים חובה ולנשים רשות, והנשים דומיא דאנשים לכל מצוות עשה שהזמן גרמא אע"פ שיש בה איסור תורה, וזה לא כשיטת רש"י ברה"ג. שיש איסור בל תוסיף עיי"ש בתוס'. וי"ל שזה נכלל בהביטוי: אמור בלשון רכה, כלומר שמצות עשה שהזמן גרמא נתנו להם בתורת רשות אם רוצות מותרות לקיימן ולברך עליהן ומקיימות מצוה מן התורה, ואם לאו אין עליהן שום עבירה".]

ועפ"ז נוכל לבאר הטעם שרק במכילתא מקדים "בלשון רכה", משא"כ במדרש: "לשון רכה" היינו דברי פיוס, כנ"ל. וי"ל שהכוונה לזה גופא שנאמר להם שהן שייכות ל"ראשי דברים", דהיינו עצם וכללי התורה [ועפ"ז מ"ש במכילתא "בלשון רכה אמור ראשי דברים", היינו שאמירת "ראשי דברים" זהו ה"לשון רכה", ודלא כנ"ל ריש הסעיף]. ולכן, להמכילתא שבסדר זה ניכרת מעלת

זינה של תורה

מה נשתנה במתן תורה?

"מימיהם של אבותינו לא פסקה ישיבה מהם" ו"קיימו האבות את כל התורה כולה עד שלא ניתנה", אמרו חז"ל. אם כך מה נתחדש ומה נשתנה במתן תורה? / האם בשביל להזהיר על דברים כה פשוטים ויסודיים כמו "לא תגנוב" ו"לא תרצח" היה צריך להיות "זירד ה' על הר סיני" ו"על כל דיבור ודיבור פרח נשמתו" ועד שמשווים אותם לדיברות הראשונות "אנכי" ו"לא יהיה לך"? / ביאור ביסוד החילוק בין קודם מ"ת ללאחר מ"ת בדרך הפנימיות והסברת החידוש הגדול: "ביטול הגזירה"

אמרו חז"ל: מימיהם של אבותינו לא פסקה ישיבה מהם. היו במצרים ישיבה עמהם וכו', אברהם זקן ויושב בישיבה היה כו', יצחק אבינו זקן ויושב בישיבה היה כו', יעקב אבינו זקן ויושב בישיבה היה וכו'!¹ ומלבד זאת נודע בשערים מה שאמרו ש"קיימו האבות את כל התורה כולה עד שלא ניתנה"².

ואם כן יש לחפש ולבאר מהו החידוש דמתן תורה, ומה נשתנה ממה שהיה קודם לכן.

1 ילקוט שמעוני חיי שרה רמז קד. ועוד.

2 ראה בפרש"י עה"ת: בראשית כו, ה (ביחס לאברהם); שם כו, יב. כו, ג. טו, כז. (ביצחק); שם לב, ה (ביעקב).

לקראת שבת

כג

משא"כ להמכילתא, כיון שניתן להם "ראשי דברים", דהיינו כללי כל התורה כולה, הרי שייכות הנה לכל התורה כולה, והפטור הוא רק בענין קיומן במעשה, אבל נתינת התורה ומצוותי, הרי כל התורה ומצוותי (גם מ"ע שהזמ"ג), ניתנו גם לנשים, וזה שאינן חייבות בעשייתן אינו ממעט כלל בהנתינה והקבלה¹³.

לברך ברכת התורה (אגור הובא בכ"י או"ח סמ"ז. שו"ע אדה"ז שם בסוף הסימן), וגדר החיוב התם הוא שחייבות ממש (בלימוד ה)תורה ולא רק מגדר הכשר לקיום מצות שלהן (ש"חייבות ללמוד מצות שלהן לידע היאך לעשותן כו")¹⁴; אבל מלבד זה גם הלכות שאינן צריכות להן ניתנו להן. וכ"מ מזה ש"אשה שלמדה תורה יש לה שכר כו" (לשון הרמב"ם שם. וש"נ)¹⁵ ומוכח דשייכת להן. אלא שלא נצטווה ללמדה (אולם עדיין גדר זה דוחק הוא. ויל"ע). וגם ע"פ ציווי חכמים דלא ילמד אדם בתו תורה כו', יעויי בפרישה (שם סקט"ו) גבי טעם האיסור "מפני שרוב הנשים אין דעתן מכוונת כו", שכתב "אבל אם למדה לעצמה אנו רואות שיצאו מהרוב, ולכך כתב לעיל שיש לה שכר ורצונו לומר אם למדה התורה על מכוונה שאינה מוציאה לדברי הבאי, אבל האב אינו רשאי ללומדה דלילמא תוציא דברי לדברי הבאי כי הוא אינו יודע מה שבלבה כו"¹⁶.

13 וימתק עוד יותר ע"פ מ"ש האריז"ל (טעהמ"צ פ' בראשית. שער מאמרי רשב"י לתקו"ז תס"ט) ש"בעשות הזכר את המצוה אין מהצורך שגם הנשים תעשנה לבדה כי כבר נכללת עמו בעת שעושה אותה המצוה. . אבל מל"ת כו", ומסיים "זו"ס מה שארז"ל (מנחות צג, ב (וראה תוד"ה ידו שם). ברכות כד, א. וש"נ. זח"ב קיז, ריש ע"ב) אשתו כגופו דמיא", וכדאי"ג גם בזהר (ח"ג ז, ב. קט, ריש ע"ב. רצו, א) שהאיש והאשה כל אחד לעצמו הוא "פלג גופא" [וענין זה הוא לא רק בנשים נשואות אלא גם בבנות ישראל שלא נישאו עדיין, כי כיון שאיש ואשה יחד הם נשמה אחת (ראה זח"א פה, ב. צא, ב. ועוד), וכ"א בפ"ע הוא "פלג גופא", הרי גם לפני חיבור שני החצאים יחד, מהני המעשה של האיש ל"חציו השני", להאשה].

והרי ענין זה נאמר גם לסניף* להלכה שנשים אומרות ברית ותורה בברכת המזון – "כיון שאין נקרא אדם אלא כשיש לו אשה. . הרי הזכר ונקבה הם גוף א' לפיכך יכולות לומר על ברית הזכרים שחתמת בבשרנו וכן תורתך שלמדתנו על למוד הזכרים" (שו"ע אדה"ז או"ח סקפ"ז ס"ז, מב"י (בדק הבית) הובא במג"א שם סק"ג). וצ"ע, שביאור זה סותר הביאור דלהלן בפנים – דבאם לומדות בעצמן (כדלהלן בפנים) למה זקוקות לפעולת "למוד הזכרים" (וראה מג"א שם).

* בשו"ע אדה"ז הובא זה כטעם הא' (ואח"כ מוסיף "ועוד שגם הנשים צריכות ללמוד מצות שלהן לידע האיך לעשותן. . כמ"ש בסי' נד"). – אבל מזה שבסי' מז (שזהו מקומו של חיוב התורה דנשים) לא הזכיר אדה"ז כלל הא ש"הזכר והנקבה הם גוף א", מוכח, שאינו ענין להלכה, והובא כאן (בהל' ברהמ"ז) רק לסיני ראי' כו'.

14 ראה בארוכה לקו"ש חיי"ד ע' 37 ואילך (ולהעיר מב"י יו"ד סש"מ סד"ה ומ"ש וכל העומד).

15 וראה התחלת לשון אדה"ז בהל' ת"ת שם.

16 וראה לעיל הערה 10.

שיכול לכלול דברים רבים בקיצור נמרץ. וע"ד לשון המשנה שהוא "דבר קצר וכולל ענינים רבים"¹¹ (רמב"ם בפיהמ"ש בהקדמה ד"ה אחר כן ראה להסתפק), שכל פרטי השקו"ט שבגמרא נרמזים בלשון המשנה¹².

11 וכידוע בנוגע לזה שהאחרונים דרכם לפרש ולהאריך יותר - ראה ספרי הכללים (יד מלאכי כללי הרמב"ם אות כד. ועוד) - ע"פ בית יוסף לטור יו"ד סי' רא ד"ה ומ"ש ואף אם הטבול: "דבתראה הוא . . . הוה לי לפרש". וכן הוא בכמה מקומות. וראה מכתב הנדפס בהקדמה לתוס' הרי"ד למסכת שבת (ברוקלין, תשכ"ב).

12 וכן מצינו גם במתן תורה, שבתחילה ניתנו עשרת הדברות, שהם כללות כל התורה כולה, ד"כל תרי"ג מצות בכלל עשרת הדברות הן" (פרש"י משפטים כד, יב). ובזה גופא, רק שני דברות הראשונות, "אנכי ולא יהי' לך", מפי הגבורה שמענום, כדאיתא בסוף מכות, וכמבואר בזה (תניא ריש פרך כ) דהוא לפי שהם "כללות כל התורה כולה" (ד"אנכי כולל כל רמ"ח מ"ע ולא יהי' לך כולל כל שס"ה מל"ת") - כי זהו סדר נתינת התורה, שהתחלתה היא באמירת ה"כללים", "ראשי דברים", שבהם נכללים כל הפרטים.

ועפ"ז יש לבאר מה שארז"ל (פרש"י פרשתנו כ, א ממכילתא שם) שבתחילה אמר הקב"ה כל עשרת הדברות בדיבור אחד, ורק אחר"כ נאמרו כל הדברות בפ"ע, "שחזר ופירש על כל דיבור ודיבור בפני עצמו" - דלכאורה תמוה: כיון שחזר ופירש כל דיבור בפ"ע, מה טעם הוצרך לאומרם תחילה בדיבור אחד מה שאין האוזן יכולה לשמוע? - אלא שזהו סדר נתינת התורה מאת הקב"ה, דתחילה ישנו ה"כלל גדול" של כל התורה כולה, שכל התורה כולה היא רק "דבור אחד"**, ואח"כ בא הפירוט של התורה: תחילה לעשרת הדברות, כל דיבור בפני עצמו, ואח"כ לתרי"ג מצות, ובזה גופא - ריבוי

* וראה הפרטים והדיעות באופן אמירת עשה"ד - תו"ש פרשתנו חט"ז במילואים ס"ג וד'. וש"נ.

** להעיר מלקו"ש ח"ח (ע' 88 ואילך), בביאור פרש"י נשא (ז, יט) מיסודו של ר' משה הדרשן.

וזהו החילוק בין "ראשי דברים" שבמכילתא ל"ראשי דברים" שבמדרש: בשניהם מדובר ב"כלל" שבתורה, אלא שבמדרש קאי בכללי התורה "שהם [הנשים] יכולות לשמוע", היינו דברים קצרים שהתלמיד יכול לקבל, דכיון שנשים דעתן קצרה לכן אומרים להן רק "ראשי דברים" ולא ריבוי הדקדוקים; ואילו "ראשי דברים" במכילתא היינו "ראשי דברים" בעצם, כללי התורה שמהם מסתעפים כל פרטי התורה [ולפי המכילתא כללי התורה שייכים לנשים דוקא, כדלקמן].

עפ"ז נמצא שיש הבדל יסודי בין המכילתא והמדרש באופן שייכותם של נשים לדברי תורה, דלהמדרש ניתן לנשים רק "מה שהם יכולות לשמוע", היינו רק הדברים השייכים להן; משא"כ להמכילתא, שלא נזכר התנאי "שהם יכולות לשמוע", הרי אדרבה, ניתן לנשים העצם של תורה וכללי, "ראשי דברים" שמהם מסתעפים הדקדוקים שנאמרו לאנשים.

ויש לומר שיש בזה נפק"מ לענין מצות עשה שהזמ"ג שנשים פטורות (וכן ת"ת שנשים פטורות ממצות ת"ת (קידושין שם, ב. רמב"ם הל' ת"ת פ"א הי"ג. שו"ע יו"ד סרמ"ו ס"ו. הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ס"ד)). דלפי המדרש - מלכתחילה לא ניתנו להן ענינים אלה, היינו שאינן מצוות עליהן כלל, כי לא ניתן להן אלא "מה שהם יכולות לשמוע";

פרטי המצוות, עד "ועלמות אין מספר" (שה"ש ו, ח. ראה שיר השירים רבה שם).

והנה במדרש על הפסוק "כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ" וגו':

אמר דוד: אף על פי שגזר הקב"ה: השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם³.

למה הדבר דומה? למלך שגזר: בני רומי לא ירדו לפוריא ובני סוריא לא יעלו לרומי. כך כשברא הקב"ה את עולמו גזר ואמר: השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם. כשבקש ליתן את התורה בט"ל גזרה ראשונה ואמר: התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים, ואני המתחיל: וירד ה' על הר סיני⁴ וא"ל משה אמר עלה אל ה'. הרי: כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ בימים ובל' תהומות.

והיינו, דיסוד החילוק בין הזמן דקודם מתן תורה ללאחר מ"ת, הוא דקודם מ"ת היתה "גזירה" שהעליונים לא ירדו למטה והתחתונים לא יעלו למעלה, ובשעת מתן תורה בטלה הגזירה.

ויש לבאר את הענין באר היטב בדרך הפנימיות והחסידות, ועפ"ז יבוארו כמה וכמה מאורעות ופרטים תמוהים במעמד הר סיני וקבלת התורה.

ויובן זה בהקדם הבנת עבודת השם שהיתה אצל האבות, שעליהם אמרו⁵ "האבות הן הן המרכבה". כלומר: גודל ועוצם הביטול וההכנעה להשי"ת שהיה אצל האבות הק', הוא בדוגמת "מרכבה". דכמו המרכבה שאין לה שום רצון מעצמה, וכל מהותה הוא רק לעשות רצון הרוכב, ועד כדי כך שברצותו ינחנה הנה והנה, ובכל אשר תפנה אין זה אלא בגלל שכך עלה ברצון הרוכב - כך היו האבות בכחינת "מרכבה" להשי"ת, "שכל אבריהם כולם היו קדושים ומובדלים מענייני עוה"ז, ולא נעשו מרכבה רק לרצון העליון לבדו כל ימיהם"⁶.

ובשביל היותם "מרכבה" היו מקיימים את המצוות (מצד ה"גברא"), ואי"ז שבה"חפצא" של המצוות היה קדושה עליונה מצ"ע.

ובעומק יותר: זה שהאבות היו צריכים לקיים את המצוות, היה פועל יוצא מדביקותם ויחודם התמידי באלוקים חיים. דמאחר ולא היה להם שום דבר מלבד הדביקות בה', וכל

3 שמו"ר פי"ב, ג. ועוד.

4 תהילים קלה.

5 שם קטו, טז.

6 שמות יט.

7 שם כד.

8 ב"ר פמ"ז ס"ו. שם פפ"ב ס"ו.

9 לשון התניא, פכ"ג.

המציאות והפרטים שלהם היו דבוקים בו ית' בתכלית – לכן גם ב"כח המעשה" ואבריהם הגשמיים, היה צריך להיות ג"כ פעולה של אלוקות – ולכן קיימו מצוות בגופם.

אבל אצלנו לאחר מ"ת, קיום המצוות הוא מכיון שזה מה שציוה לנו מלך מלכי המלכים. דהיינו: שה"חפצא" של התפילין והטלית נבחר ע"י הקב"ה להיות "מצוה", ואנחנו ("הגברא") בטלים וטפלים לה"מצוה" ומקיימים אותה.

מטעם זה מבואר בזהר הק"י¹⁰ שיעקב אבינו ע"ה קיים מצוות תפילין, לא בגשמיות ממש, אלא שע"י שפצל את המקלות פעל והמשיך את אותן ההמשכות וההשפעות שפועלים אנחנו ע"י קיום מצוות תפילין – ולכן נקרא שהניח תפילין. והוא הוא הדבר: אשר יעקב אבינו ע"ה לא היה צריך למעשה המצוות, כי אם שדביקותו בה' היתה חייבת להתגלות גם בדברים גשמיים ולכן היה חייב לעשות פעולה בגשמיות. אבל תוכן הפעולה – לא היה משנה כ"כ.

ובודאי אשר המקלות אשר פיצל יעקב אבינו ע"ה, אין בהם מצ"ע דין "תשמיש קדושה" או אפי' "תשמיש מצוה". דלא היה בהם קדושה מצ"ע. משא"כ בקיום המצוות דידן, ופשוט.

ועד כדי כך שנתפשט המנהג לומר אחר אמירת תהילים של כל אחד מבני ישראל: "יהי רצון שתהא אמירת מזמורים אלו באי"ו אמרם דוד מלך ישראל בעצמו זכותו יגן עלינו". ודעת לנכון נקל שאין לדמות בשום פנים ואופן אמירת תהילים של דוד המלך, נעים זמירות ישראל ע"ה, לאמירת תהילים דפשוט שבפשוטים שבישראל!

אלא שכאמור, אין הכוונה שהאומר ה"ה כדוד מלך ישראל, אלא שה"אמירה" שחשובה מעשה (דעקימת שפתיו הוי מעשה) – ולאחר מ"ת ניתנה חשיבות גדולה ל"מעשה" ול"חפצא", וה"אמירה" דמזמורי התהילים, באמת חשובה לפנינו ית' מצד מציאותה ביותר.

ובאמת מפורש הוא במדרש¹¹: "כל המצוות שעשו לפניך האבות ריחות היו, אבל אנו שמן תורק שמך". דריח הוא דבר רוחני שאין בו ממשות, ושמן "כאדם שמריק מכלי לכלי חברו"¹² הוא בגשמיות. וכך מעשה המצוות של האבות, אף שגדלה ונשאה מעלת האבות במאוד מאוד – לא היה במעשיהם הגשמי קדושה. "אבל אנו שמן תורק שמך" – שבעצם מעשה המצווה יש קדושה גדולה ונפלאה.

וזהו הפירוש בדברי המדרש הנ"ל דקודם מתן תורה היו העליונים והתחתונים בהפרש והבדלה זמ"ז, כ"בני רומי שלא ירדו לסוריא" – דהרוחניות נשארה ברוחניותה,

דברים" או שאמר (גם) דברים "רכים" ע"ד שכר מצוות כו'. גם יש לדייק, שבמדרש מתחיל "אלו הנשים" ואח"כ מפרט "אמור להם ראשי דברים כו'" (וכן ב"ותגיד לבני ישראל", מפרש תחילה "אלו האנשים" ואח"כ מפרט תוכן הדיבורים – "אמור להם דקדוקי דברים"), ואילו במכילתא (בפירוש השני) מתחיל בתוכן הדיבורים "בלשון רכה כו'" ומסיים שזהו "לנשים".

ויש לומר נקודת הביאור בזה, דשני הפירושים במכילתא חלוקים בהטעם שעניני התורה¹⁰ נאמרו בשני אופנים – "תאמר" ו"תגיד": לפירוש הראשון – סיבת התחלקות זו היא מצד מקבלי התורה, "אלו הנשים". אלו הנשים; דהחילוק בתכונת נפשם של נשים ואנשים הביא שני אופנים (סוגים) במסירת דברי תורה; משא"כ לפירוש השני, החילוק באופן מסירת התורה יסודו בהחפצא של הדברי תורה, דכן נדרש מצד התורה, שתחילה צריכים למסור "ראשי דברים" של תורה, ורק אח"כ את ה"דקדוקים"; ואח"כ מוסיף הכתוב, ששני סוגים אלו בד"ת מתחלקים לשני סוגים בבני", מקבלי התורה – "כה תאמר" ("לשון רכה.. ראשי דברים")

ואין סתירה לזה מהא שגם במדרש נקט אותו הלשון שבמכילתא – "ראשי דברים", ומשמע שלשניהם (המכילתא (פי' הב') ומדרש) נאמרו אותם הדברים לנשים – כי לא הרי "ראשי דברים" שבמדרש כהרי "ראשי דברים" שבמכילתא. והסברת הענין, דבגדר "ראשי דברים" יש לומר שני אופנים הפוכים זה מזה (ראה בארוכה לקו"ש ח"כ ע' 87 ואילך. ויש"ג). מחד גיסא אפשר לפרשו שהוא צמצום והשמטת הפרטים מצד פחיתות יכולת המקבל, על דרך מאמר חז"ל (פסחים ג, ב) "לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה", דרב הלומד עם תלמידו, צריך לצמצם את כל אריכות השקו"ט וריבוי הפרטים, בתוך "ראשי דברים", דברים קצרים, כדי שיוכל התלמיד לקבלם (שבכלי השגתו יכול לקבל רק קיצור הדברים ולא כל האריכות). אבל מאידך גיסא יש לפרשו, אדרבה, ד"ראשי דברים" היינו הכלל שממנו מסתעפים כל פרטי הענין, ומורה על מעליותא של מי

10 לפי פשטי' דקרא, מש"נ "כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל" קאי על הדברים שבפסוקים אלו (ד-ו) [וראה מפרשי התורה (צרוור המור. תולדות יצחק. ועוד) מה שמבארים שני האופנים בפסוקים אלו]. אבל להמכילתא והמדרש קאי על ד"ת עצמם (פרטי המצוות, שכון ועונשן) כמ"ש במפרשי המדרש, ובמדרש לקח טוב ושכל טוב כאן. וכ"ה להתנחומא ס"פ מצורע: הנשים קבלו את התורה תחלה שנאמר כה תאמר לבית יעקב כו'. וראה מג"א או"ח סקפ"ו סק"ג. ולהעיר משבת פז, סע"א ובחדא"ג שם ד"ה בתחלה.

10 ח"א קסב, א.

11 שהש"ר א, א.

12 שם.

ישראל ותדקדק עמהם⁶. וצריך ביאור, דמלשון המכילתא ("דבר אחר כו'") מוכח שיש כאן שני פירושים, וצ"ב מה הם שני הפירושים בכתוב, הלא שני ענינים שונים המה, דבתחילה מפרש מי הם "בית יעקב" ו"בני ישראל", "אלו הנשים". . אלו האנשים, ואח"כ מפרש אופן הדיבור לבית יעקב - בלשון רכה, ואופן הדיבור לבני ישראל - תדקדק עמהם.

והנה במדרש רבה עה"פ (שמו"ר פכ"ח, ב) איתא: כה תאמר לבית יעקב אלו הנשים אמור להם ראשי דברים שהם יכולות לשמוע, ותגיד לבני ישראל אלו האנשים אמור להם דקדוקי דברים שהם יכולין לשמוע. ולפום ריהטא נראה שזהו כפירוש השני במכילתא (או הרכב של שני הפירושים). ויל"ע בכוונת המדרש, חדא במה שמשמיט הלשון "בלשון רכה", וכן במה שמוסיף "שהם יכולות לשמוע" (וכן אצל האנשים מוסיף "שהם יכולין לשמוע"). ולכאורה נראה דהמכילתא והמדרש פליגי מה אמר משה לנשים, דלהמדרש אמר להן רק "ראשי דברים", ואילו להמכילתא אמר (גם) דברים "רכים", וכמ"ש במפרשים (ראה יפה תואר (השלם) לשמו"ר) דהיינו דברי פיוס, כלומר,

הסברת מעלת המצות⁸ ושכר קיומן כו'. ועדמ"ש הרמב"ם (הל' תשובה פ"י ה"ה, ובארוכה בפיהמ"ש פ' חלק) דבתחילה מלמדין את הנשים לקיים המצוות שלא לשמה ע"י הסברת השכר וכו'.

וצריך ביאור טעם פלוגתת המכילתא והמדרש אם אמר לנשים רק "ראשי

(8) וראה מדרש שכל טוב בפ"י "ראשי דברים" - "מצות קלות בלשון רכה ודברי נחת שלא יוכבדו בעיניהם".

(9) ויש להוסיף, שמפרש"י עה"ת משמע ד"לשון רכה" כולל שני ענינים - הן דברי פיוס כו' והן "ראשי דברים", שגם הם נקראים "לשון רכה" כיון שקל להבינם. וז"ל רש"י על הכתוב: "לבית יעקב אלו הנשים תאמר להן בלשון רכה, ותגיד לבני ישראל עונשין ודקדוקין פרש לזכרים, דברים הקשין כגידין" - היינו (א) שלא פירט פירוש ד"לשון רכה", (ב) ב"תגיד לבני ישראל" כתב "עונשין ודקדוקין", ומשמע קצת דמפרש ד"לשון רכה" לנשים כולל שני הענינים*: (א) הפכם של עונשין, דהיינו שאמר שכן של מצות; (ב) הפכם של "דקדוקין" - רק אמירה ודיבור כלליים, כלל המצות.

[והעיר ממדרש לקח טוב: שצוהו לאמר לנשים בנחת ולהנעים המצות ותגיד לבני ישראל המצות ודקדוקיהם דברים שהן קשין כגידים כו', ועוד יש לומר מה כה תאמר אלו ראשי דברים כו' ותגיד כל הענינים והעונשים והאזהרות כו'.]

(*) ביפ"ת (הארוך) שם מפרש דבמכילתא אומר שני דברים: (א) ב"לשון רכה שלא יפרש להם העונשים אלא יקריב' בלשון רכה ופיוטים כי טוב עבוד אלקים ושכרן גדול"; (ב) "ראשי דברים היינו שאפילו מעשי המצוה לא יפרש לגמרי וכו'". וכן יראה מלשון רש"י בחומש שכתב לבית יעקב אלו הנשים בלשון רכה כו' לשון רכה לחוד ולא הביא רש"י רק השטה הא' שב מכילתא כו'. ונראה שמפרש מ"ש רש"י "עונשין ודק דוקין" (שעיקר) כוונתו לעונשין (דכיון שהתחיל רש"י ב"עונשין" ולא ב"דקדוקין", משמע דדקדוקים הם פרט בעונשים). ועצ"ע.

(6) במכילתא לפנינו מסיים "ואמור להם". וליתא ביל"ש כאן (רמז רעו).

(7) הגר"א לא גריס תיבות "ד"א", אבל כ"ה בכל דפוסי המכילתא*, וכן ביל"ש עה"פ.

(*) כולל הדפוטים שלא הובאה בהם באמצע הדרשה כה תאמר לבית יעקב בזכות יעקב ותגד לבני ישראל בזכות ישראל" (ראה מכילתא מהזורת האראוויטק).

והגשמיות בגשמיותה ולא קרב זה אל זה. ובשעת מתן תורה נתחדש אשר הקדושה העליונה ("עליונים") ירדו לחפצי המצוה הגשמיים ("תחתונים").

ובהננת יסוד זה יובנו הרבה פרטים בהענין דמעמד הר סיני ומתן תורה. ומהם דברים הנוגעים בעבודת השם של כל אחד מישראל.

ולכל לראש מתגלה ענין זה בהמצוות שניתנו בשעת מתן תורה: עשרת הדיברות. דבעשרת הדיברות מצינו מצוות שונות ומן הקצה אל הקצה: מחד גיסא נצטוו ישראל "אנכי הוי' אלוקיך" ו"לא יהיה לך אלקים אחרים על פני". דפירושן של מצוות אלו הוא עמוק עמוק מי ימצאנו. שהם יסודות הדת וסדר החיים של התורה הקדושה, והם עניינים מחודשים בהשכלה ובחקירה אשר ישנו רק א-ל אחד, שהוא היה דבר חידוש גדול מאוד באותם הימים.

ולאידך, נאמרו בעשרת הדיברות גם מצוות כ"לא תגנוב" ו"לא תרצח" - שבאים להזהיר אודות העניינים הכי פשוטים ומובנים מעצמן, ועד שגם אומות העולם, להבדיל, יכולים להבינם בשכלם. ובלא מצוות אלו לא שייך שום סדר ואנושיות כלל.

ועם כל זה, נאמרו הדיברות "לא תגנוב" ו"לא תרצח" לאותם ששמעו את "אנכי" ו"לא יהיה לך", ובאותן קולות וברקים, עם כל הרעש הגדול דמתן תורה!

דדבר זה אין לו שום הבנה לכאורה: האם בשביל להזהיר "לא תגנוב" ו"לא תרצח" היה צריך להיות "וירד ה' על הר סיני" ו"על כל דיבור ודיבור פרח נשמתן". ועד שמשווים אותם להדיברות היסודיות "אנכי" ו"לא יהיה לך"?!¹³

אך ע"פ היסוד האמור יובן כל זה היטב, כפי שיבואר לקמן.

והנה, בדיוק לשון המדרש הנ"ל נראה שישנם ב"גזירה" דקודם מתן תורה, וכנגדן ב"ביטול הגזירה" והחידוש דמתן-תורה, ב' עניינים: א. קודם מ"ת: עליונים לא ירדו למטה, והחידוש הוא ש"עליונים ירדו לתחתונים". ב. קודם מ"ת: תחתונים לא יעלו למעלה, והחידוש הוא ש"תחתונים יעלו לעליונים"¹³.

דיש לומר דב"עליונים" ו"תחתונים" הכוונה גם על עשרת הדיברות עצמן: הדיברות

(13) הערת המו"ז: ב' פרטים אלו דעליית התחתון אל העליון, וירידת התחתון אל העליון - סוגיא רחבה הם בתורת חסידות חב"ד בכלל ובשיחותיו של כ"ק אדמו"ר זי"ע בפרט, וכאן נסתפק בהבאת פרט וביאור אחד. [לכללות הענין ראה: 'הדרן' על מסכת פסחים הא' (נד) בהוספות להגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים]; 'הדרן' על פרקי אבות, לקו"ש חט"ז הוספות (מהדורה תניינא נד' בהוספות ל"ביאורים על פרקי אבות"); ועוד].

"אנכי" ו"לא יהיה לך" המדברות אודות ה"עליונים" ועניינים הכי עמוקים ויסודיים – ה"ה" "עליונים"; והדיברות "לא תרצח" ו"לא תגנוב" ודוגמתן, שהם עניינים פשוטים במאוד הם דוגמת "תחתונים".

◇ ◇ ◇

הענין יובן ע"פ מאמר הגמרא¹⁴: "אלמלא לא ניתנה תורה (חס ושלום¹⁵) היינו למדין צניעות מחתול וגזל מנמלה". וזאת אומרת שישנם עניינים כאלו שאם ח"ו התורה לא היתה ניתנת, גם היינו יכולים לבוא עליהם ע"י התבוננות בנבראיו של הקב"ה, ולמידה מאורחותיהם.

ובכל זאת ציוה הקב"ה בתורתו גם על עניינים אלו, כיון שגם בהם ישנו לחידוש המיוחד דמתן תורה. דלולא התורה הקדושה, היינו מקיימים את המצוות הללו כעניינים שכליים פשוטים, שאינם קשורים לבורא ית"ש ותורתו, ועכשיו שניתנה תורה גם קיום מצוות אלו ה"ה" כי "אנכי ה' אלוקיך" ו"לא יהיה לך אלקים אחרים"!

ודבר זה מתבטא בכל פרט: כאשר שומרים את "לא תגנוב ולא תרצח" בגלל ש"אנכי ה' אלקיך", ולא כי כך מחייב השכל האנושי, אזי לכל לראש יקיימו זאת בכל מעמד ומצב. דכל דבר התלוי בהבנתו ובתפיסתו של האדם בעצמו, ואינו קשור בקב"ה – הרי הוא יכול להשתנות במאוד.

ואם היה השכל לבדו מחליט מהי מצוה ומהי עבירה, היה יכול להיות שהיה מבין ש"עבירה" היא "מצוה" ו"מצוה" היא "עבירה". שכך הוא טבעו של השכל האנושי, שמהפך בכל דבר כפי שנוח לו וכפי שייטב לו לפי ראותו. ובוודאי שכך הוא בדקות, שלולא ציווי התורה היה מתיר לעצמו "לא תרצח" בדקות כ"מלבין פני חבירו ברבים", או חשש וספק גזל וכיו"ב.

ורק מכיון שאצל יהודי גם ציוויים אלו הם חלק מהתורה, וקיומם הוא כי כן ציוה לו המלך, אשר "אנכי ה' אלוקיך" ו"לא יהיה לך אלקים אחרים" – ה"ה" מקיימם מתוך קדושה ויראה ובקבלת עול מלכות שמים.

וזהו ה"עליונים ירדו לתחתונים" – שהדיברות "אנכי" ו"לא יהיה לך", שהם במהותן "עליונים", ה"ה" "יורדים" ומלובשים גם בסוגיות של "לא תגנוב" ו"לא תרצח" – שאף המה יהיו לשם שמים.

ו"אידך, "התחתונים יעלו לעליונים": גם כאלו שהם "תחתונים" ועבורם צריך

[14] עירובין ק, ס"ב.

[15] "כשאמר" [אדמו"ר מוהרש"ב מליובאוויטש נ"ע] היה מביא מאמר רז"ל זה, היה אומר "ח"ו" (כמועתק בפנים) – [מספורי כ"ק מ"ח אדמו"ר].

מצווין, מפני שהאנשים מצווים על כך, וגם הן כשמקיימין מצות שהם פטורים מהם אעפ"י שאין להם שכר גדול כמצווה ועושה מכל מקום קצת שכר יש להם לכן יכולות הן לברך על כל מצות שהן פטורין מהם אם עושין המצות כתיקונן בענין שהאנשים יכולים לברך עליהם]. ובשו"ת צמח צדק (או"ח סי' ג) האריך הרבה בגדר קיום מצוה ע"י נשים ובהא דמברכות "וצונו"⁵.

נראה באריכות בלקו"ש חט"ז יתרו שיחה ג' – שמבאר באריכות יסוד הענין איך יש בכח האדם לפעול על חפצא מסויימת שתהי' לה גדר של חפצא דמצוה גם אם לא נצטווה בדבר].

ב

ב' אופנים בגדר שייכותם של הנשים לדברי תורה לפי ב' מדרשות בפרשתנו

ודאתינן להכי, יש להעיר עוד בענין שייכותם של הנשים לדברי תורה.

דהנה, על הפסוק (פרשתנו יט, ג) "כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל" איתא במכילתא "כה תאמר לבית יעקב אלו הנשים ותגיד לבני ישראל אלו האנשים, דבר אחר כה תאמר לבית יעקב בלשון רכה אמור ראשי דברים לנשים ותגיד לבני

לחקירתנו, כי גם אי נימא דיש בזה חיוב דרבנן, הלא לכמה דעות חיובי דרבנן הוו רק בגדר חיוב גברא ואינו חל על החפצא – ראה אתוון דאורייתא כלל י].

והנה, מלישנא דר' יוסף "מריש הו"א מאן דאמר כו' דלא מפקדינא וקא עבדינא מצות" משמע לכאורה דגם במי שפטור ומקיים המצוה (כגון אשה וסומא, כנ"ל) הוי בגדר של מצוה ממש, כי את"ל דהחפצא שעושה לא הוי בגדר מצוה כלל היאך סבירא ל' כלל מעיקרא דגדול אינו מצווה ועושה אם אי"ז בגדר מצוה כמו מצווה ועושה. וכן משמע מדקאמר "דכי מפקדינא אית לי אגרא טפרי", היינו דבכל אופן יש לו שכר מצוה והוי קיום מצוה ממש.

ויעויי' לשון הר"ן בר"ה שם (הביאו הבית יוסף או"ח סי' יז וסי' תקפט), שהביא ראי' לשיטת ר"ת דנשים מברכות "וצונו" במצוות עשה שהזמ"ג "מדאמר כו' גדול המצווה ועושה כו', דמדקאמר גדול אלמא דמי שאינו מצווה ועושה נמי יש לו שכר. הלכך בפ"א מצוה הן". ובהמשך לשונו שם גבי נשים כתב "דכיון שהאנשים נצטוו ואף הן נוטלות שכר" נראה לשון רבינו הזקן בשולחנו "ומכל מקום אפילו נקבות . . . אם ירצו להתעטף בציצית ולברך הרשות בידן כמו שנוהגין בשאר מצות עשה שהזמן גרמא, ויכולין לומר וצונו להתעטף בציצית אע"פ שהן אינן

[5] וראה לשונו שם אות יו"ד "ל"ד לנטילת לולב שהאשה נוטלת שלא נתקיים שום מצוה גמורה עי"ז" (דמשמע, דאף שמברכות "וצונו" עדיין אי"ז בגדר מצוה ממש כמו מצווה ועושה).

להוציא אחרים) – כבר דחי לה בתוס' עירובין ור"ה שם, דאפילו רשות יכול להוציא. וראה ריטב"א קידושין לא, א ד"ה ויש דוחין ולעולם.

והנה דעת הרבה ראשונים דנשים מברכות על כל מצוות עשה שהזמן גרמא "אשר קדשנו במצוותיו וצונו" (כ"ה דעת ר"ת בתוס' שם ובכ"מ, וכ"ה דעת הרא"ש (ר"ה פ"ד ס"ז), והר"ן (ר"ה שם), ראב"ד על הרמב"ם (הל' ציצית שם), וכן הוא המנהג לדעת הרמ"א (ורבינו הזקן) בשו"ע (או"ח סי' יז ס"ב (ס"ג), וסי' תקפט ס"ו (ס"ב)), ומה משמע יותר שיש לזה גדר של מצוה לגמרי (כמו המצווה בדבר), אלא שעדיין יש מקום לחקור כנ"ל, דאולי סו"ס מאחר שלא נצטוו על המצוה א"א שיפעלו בחפצא שיהי' חפצא של מצוה.

ונפקא מינה בכמה דינים, וכגון בדין אתרוג דאתקצאי לכולי יומא ואסור באכילה (וכיו"ב) כל שבעה (סוכה מו, ב. רמב"ם ספ"ז מהל' לולב. טור ושו"ע או"ח סי' תרסה ס"א)¹, דיל"ע באתרוג של אשה אי איכא דין אתקצאי ונעשה האתרוג עצמו חפצא של מצוה או דלמא אי"ז אלא קיום מצד הגברא ואינו בכלל מצוה ממש. ויעי"י בט"ז ובאר היטב (שם סק"א), שדין אתקצאי היינו שאפי' ביום הראשון קודם שנטלו למיפק בי' יש איסור מוקצה², ולפ"ז אף בכג"ד יש לדון באתרוג של אשה.

וכעין זה יש לדון גם גבי סומא רח"ל, אליבא דר' יהודא (ב"ק פז, א) דפטור מכל המצוות האמורות בתורה [ומשמע דפטור

(1) ויעי"י לשון רש"י בסוכה שם ד"ה בביאור הא דדין "תינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין אתרוגיהן" אמור ב"תינוקות דוקא", לפי "שלא הוקצה למצוה גמורה, אבל של גדולים שהוקצה למצוה גמורה אסורין כל יום".

(2) אבל ראה מחצית השקל שם סק"א. פמ"ג לט"ז שם. וראה בכורי יעקב שם סק"א.

גם ממצות לא תעשה, כדמוכח ממש"כ התוס' (ב"ק שם ד"ה וכן הי' הב'. עירובין שם ד"ה דילמא. מגילה כד, סע"א ד"ה מי) "הל' כמו נכרי שאין נוהג בתורת ישראל כלל"³, ובגמ' (בבא קמא שם) איתא "אמר ר' יוסף [שהי' סומא (רש"י. וראה גם קידושין לא, א)] מריש הוה אמינא מאן דאמר הלכה כר' יהודה דאמר סומא פטור מן המצות קא עבדינא יומא טבא לרבנן, מאי טעמא דלא מפקדינא וקא עבדינא מצות, והשתא דשמעית להא דר' חנינא דאמר ר' חנינא גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה מאן דאמר לי אין הלכה כרבי יהודה עבדינא יומא טבא לרבנן מאי טעמא דכי מפקדינא אית לי אגרא טפי". ע"כ. ומשמע מפשטות הלשון דסבירא לי' דאליבא דר' יהודה אין הסומא מחוייב כלל במצוות, "לא מפקדינא", אף לא מדרבנן (ולפ"ז מובן גם גודל שמחתו אילו הלכה כר' יהודה ואין הוא מצווה כלל). ומעתה שאין עליו מצוה, יש להתספק כעין הנ"ל אי נימא דהיכא דמקיים מצוה אף שאינו מצווה ועושה – הוי בגדר חפצא של מצוה.

[ובאמת יש בזה פלוגתת ראשונים, כי התוס' (ב"ק, עירובין, מגילה ור"ה שם) נקטו דצ"ל דסומא חייב מדרבנן, אבל דעת הרשב"א (ב"ק שם) דלר' יהודא פטור לגמרי מכ"ל המצוות ואפי' מדרבנן "והיינו דרב יוסף דקאמר דאנא לא מפקדינא ועבדינא"⁴. ובאמת בכל אופן אי"ז נוגע

(3) וראה שדי חמד קונט' הכללים מערכת סמן כלל סו. דברי חכמים סס"ט. וש"נ.

(4) וגם ההוכחה לחייבו מפסחים קטז, ב (שיכול

לצוות ולהזהיר בקולות ולפידים וכו' אודות "לא תגנוב" ו"לא תרצח" – אף הם "יעלו לעליונים": גם עבורם נאמרו הדיברות "אנכי" ו"לא יהיה לך". דאף הם מחוייבים להתבונן ולעסוק בידיעת האלוקות, שזו היא החכמה הכי נעלית (כמו שכתב הרמב"ם בהקדמת ה"מורה נבוכים").

דזהו החידוש דמתן תורה, שמעשיו של כל איש ישראל יכולים וצריכים להיות קשורים עם רצונו של הקב"ה. לא מיבעי עניינים ד"אנכי" ו"לא יהיה לך", אלא אפילו אזוהרות כמו "לא תגנוב" ו"לא תרצח" – בקיומם מתאחדים ומתקשרים עם מי שאמר והיה העולם.

הידושי סוגיות

גדר שייכות נשים בקיום מצוות שפטורות מהן

יפלפל במה שיש להסיק מן הש"ס והפוסקים בזה / ב' אופנים בגדר שייכותם של הנשים לדברי תורה לפי ב' מדרשות בפרשתנו

להתעטף בציצית מתעטפים בלא ברכה וכן שאר מצוות עשה שהנשים פטורות מהן אם רצו לעשות אותן בלא ברכה אין ממחין בידן", וראה עוד ברא"ש ור"ן (ר"ה שם), ובשו"ע אור"ח סתקפ"ט ס"ו.

ויש לחקור בגדר דין זה שיכולה לקיים מצוה, האם כאשר הן מקיימות מצוות אלו הרי זה ממש כמו כאשר אחד שמצווה בדבר מקיים את המצוה עד שבכח קיומן לגרום שהחפצא יהי' לו דין חפצא של מצוה, או דהוי רק בגדר קיום מצוה מצד הגברא ולא מצד החפצא מאחר שלא נצטוו על מצוות אלו.

יפלפל במה שיש להסיק מן הש"ס והפוסקים בזה

קיי"ל (קידושין כט, א במשנה. רמב"ם הל' ע"ז פי"ב ה"ג. טושו"ע (ודאדמו"ר הזקן) אור"ח סי' יז סי"ב (א)) דנשים פטורות מכל מצוות עשה שהזמן גרמא. ומ"מ מצינו דיש כמה מצוות שיכולות לקיימן, וכ"ה להלכתא דכל המצוות רשות בידן לקיים ואין לעכבן. יעוי" בתוס' בעירובין (צו, א ד"ה דלמא) ובר"ה (לג, א ד"ה הא), וברמב"ם פ"ג מהל' ציצית (ה"ט) ד"נשים ועבדים שרצו

פנינים

דרוש ואגדה

שינה כהונה לקבלת התורה?

ויוצא משה את העם לקראת האלקים

ישנו להם ישראל כל אותו הלילה, לפי ששינה של עצרת עריבה והלילה קצרה כ"ו בא הקדוש ברוך הוא ומצאן ישנים כ"ו, והי' משה מעורר לישראל כ"ו הה"ד 'ויוצא משה את העם לקראת האלהים' (יט, יז. שיר השירים רבה פ"א, יב, ב)

לכאורה הדבר תמוה ביותר, הרי ידועים דברי הר"ן (סוף פסחים) שבני ישראל ספרו את הימים והשתוקקו בכל לבם ונפשם לקבלת התורה, וא"כ איך אפשר שבליילה זו במקום להמתין בקוצר רוח ולהתכונן לקבלת התורה, הלכו לישון, ועד ששנתם ערבה להם?

ויש לכאור הדברים, דהנה ידוע שכאשר הנשמה נמצאת בגוף ה"ה מוגבלת בהשגות שיכולה להשיג. משא"כ בעת השינה כאשר מסתלקת מהגוף ועולה למעלה הרי יש ביכולתה להשיג השגות כאלו שא"א לה להשיגם כאשר הגוף ער (ראה מה שנתבאר בזה במאמר ד"ה בלילה ההוא הית"ש סעיף א, ועוד).

ועפ"ז יש לפרש מה שישראל הלכו לישון בלילה ההוא, מפני שחשבו שאין הכנה מתאימה יותר לקבלת התורה מאשר שהנשמה תעלה למעלה ותשיג השגות נעלות לאין שיעור.

אך מ"מ נחשב זה כחטא לגבי ישראל. כי תכלית מתן תורה היא לפעול שגם בדברים תחתונים גשמיים ובענייני עולם הזה ישכון ויחדור אור הקדושה, וע"כ הגם שבעת השינה היו משיגים השגות נעלות, לא הי' להם להתנתק מהגוף ולהשיג השגות, כ"א לעבוד עם הגוף ולהעלותו ולזככו שאף הגוף יהי' כלי להשגות קדושות.

(עי' לקוטי שיערות חיד עמ' 1024 ואילך)

ה'יתרו' שבכל אחד

עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים (י"ח, י"א)

איתא בזהר הקדוש (ריש פרשתנו סז, ב) שרק אחרי שהודה יתרו ואמר "גדול ה' מכל האלקים" הי' יכול להיות ענין מתן תורה. כי יתרו הוא "סטרא אחרא דאיהו סטר שמאלא", והיינו בחינת הקליפות שאינן צד הקדושה, וע"י שגם הוא הודה בגדולת ה' הי' שייך שיתן הקב"ה את התורה.

ועפ"ז יש לכאור הטעם לקריאת סדרה זו ע"ש יתרו, דלכאורה מכיון שמדובר בה על מתן תורה היו צריכים לקרוא בשם הקשור למתן תורה? אלא שבזה הוראה לנו בדרך קבלת התורה:

כשם שמתן תורה הי' רק אחרי שגם יתרו הודה על קיום הקב"ה, כמו כן באם רוצים להכות לקבל את התורה ולהבינה כראוי, אין די בזה שהנשמה הקדושה שבטבעה רוצה לקיים רצון הקב"ה יש לה רצון לקבל את התורה, אלא על האדם לפעול בעצמו שגם גופו שמצ"ע נמשך ורוצה ב'מותרות' - דברים גשמיים וחומרניים, גם הוא יודה ויסכים שצריך לקיים את רצון הקב"ה, וללמוד את התורה ולהבינה כראוי.

ורק אחרי שגם גופו הגשמי, ה'יתרו' שבכל אחד, 'מודה' ורוצה לקיים את רצון הקב"ה, אזי הוא כלי לקבלת התורה, ויוכל להבינה כראוי ולהצליח בזה.

(עי' לקוטי שיערות חיד עמ' 1271 ואילך)